

۲۸۷۷۶۵

تحلیل فقهی حقوقی

وقف اموال اعتباری

(پول و سهام شرکت ها)

مؤلفان:

سعید علیزاده

کارشناسی ارشد حقوق خصوصی دانشگاه شاهد تهران،

وکیل پایه یک دادگستری

سعید تاجیک زاده

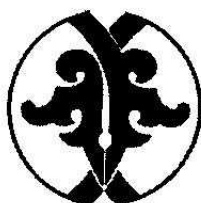
کارشناسی ارشد حقوق حمل و نقل تجاری،

دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری

با دیباچه:

دکتر گودرز افتخار جهرمی

استاد دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی

انتشارات امجد

سرشناسه	علیزاده، سعید، ۱۳۶۶- (وکیل دادگستری)
عنوان و نام پدیدآور	تحلیل فقهی حقوقی وقف اموال اعتباری (پول و سهام شرکت‌ها)/مولفان سعید علیزاده، سعید تاجیک‌زاده؛ با دیباچه گودرز افتخارچهرمی.
مشخصات نشر	تهران: امجد، ۱۴۰۱.
مشخصات ظاهری	۲۴۰ ص.
شابک	۹۷۸-۶۲۲-۷۲۶۹-۶۵-۹
وضعیت فهرست نویسی	فیا
یادداشت	کتابنامه: ص. ۲۲۷ - ۲۴۰.
موضوع	وقف (فقه) -- ایران Waqf (Islamic law) -- Iran وقف -- ایران Waqf -- Iran پول (فقه) (Money (Islamic law سهام Stocks
شناسه افزوده	تاجیک‌زاده، سعید،
شناسه افزوده	افتخار چهرمی، گودرز، مقدمه‌نویس
شناسه افزوده	Eftekhhar Jahromi, Gudarz

دفتر مرکزی امجد:

تهران، خیابان منیری جاوید، پلاک ۵۷، طبقه اول شمالی

تلفن و دورنگار: ۶۶۴۶۳۰۵۹ - ۶۶۴۱۱۹۳۲

فروشگاه: خیابان منیری جاوید، تقاطع شهدای ژاندارمری، پلاک ۵۹ - تلفن: ۶۶۴۸۶۸۷۴

تحلیل فقهی حقوقی وقف اموال اعتباری (پول و سهام شرکت ها)

مؤلفان:	سعید علیزاده/ سعید تاجیک زاده
ناشر:	انتشارات امجد
چاپ نخست:	۱۴۰۱
تعداد:	۵۰۰ نسخه
شابک:	۹۷۸ - ۶۲۲ - ۷۲۶۹ - ۶۵ - ۹ ISBN: 978 - 622- 7269- 65- 9

حق چاپ محفوظ و منحصر «امجد» است.

فهرست مطالب

۹	دیباچه.....
۱۱	پیش گفتار.....
۱۷	فصل اول: کلیات وقف.....
۱۷	مبحث اول: مفاهیم و پیشینه.....
۱۷	گفتار اول: مفاهیم.....
۱۷	الف- تعریف لغوی.....
۱۹	ب- تعریف اصطلاحی.....
۲۳	گفتار دوم: پیشینه.....
۲۳	الف- پیشینه‌ی وقف در اسلام.....
۲۶	ب- پیشینه‌ی وقف در ایران.....
۳۱	مبحث دوم: مبانی وقف.....
۳۱	گفتار اول: ماهیت وقف.....
۳۶	گفتار دوم: ادله‌ی مشروعیت وقف.....
۳۷	الف- قرآن.....
۴۱	ب- فضیلت وقف در سنت.....
۴۶	مبحث سوم: آثار و شرایط وقف.....
۴۶	گفتار اول: آثار وقف.....
۴۶	الف- حبس شدن مال موقوفه و قطع کامل ارتباط واقف با مال.....
۴۷	ب- مالکیت مال موقوفه.....
۵۵	گفتار دوم: شرایط وقف.....
۵۵	الف- شرایط واقف.....
۵۸	ب- شرایط موقوف علیهم.....
۶۵	ج- شرایط مال موقوفه.....
۶۷	فصل دوم: امکان سنجی وقف پول.....
۶۷	مبحث اول: مفاهیم و پیشینه.....
۶۷	گفتار اول: مفاهیم.....
۶۷	الف- معنای لغوی پول.....
۶۸	ب- معنای اصطلاحی پول.....

۶۹	گفتار دوم: پیشینه.....
۶۹	الف- پیشینه‌ی پول.....
۷۵	ب- پیشینه‌ی وقف پول.....
۷۹	مبحث دوم: مالیت و ماهیت مثلی یا قیمی پول.....
۷۹	گفتار اول: مالیت پول.....
۷۹	الف- گستراندن احکام مال درباره‌ی پول با توجه به معانی مال.....
۸۴	ب- دیدگاه‌های چندگانه درباره‌ی مالیت پول و اثبات آن.....
۸۸	گفتار دوم: ماهیت مثلی یا قیمی پول.....
۹۱	الف- دیدگاه‌ها در تعریف مثلی و قیمی.....
۹۵	ب- پول، مال مثلی یا قیمی.....
۱۰۱	مبحث سوم: بررسی وقف پول‌های دارای ارزش ذاتی.....
۱۰۱	گفتار اول: اقوال فقها.....
۱۰۲	الف- فقه‌های شیعه.....
۱۰۵	ب- فقه‌های اهل سنت.....
۱۱۱	گفتار دوم: ادله‌ی مخالفان و موافقان.....
۱۱۲	الف- ادله‌ی مخالفان.....
۱۱۸	ب- ادله‌ی موافقان.....
۱۲۲	مبحث چهارم: بررسی وقف پول‌های اعتباری.....
۱۲۳	گفتار اول: ادله‌ی مخالفان.....
۱۲۴	الف- مخالفت با ماهیت وقف.....
۱۲۹	ب- مال موقوفه باید غیر منقول باشد.....
۱۳۳	ج- منافات داشتن با شرط تایید.....
۱۳۶	گفتار دوم: ادله‌ی موافقان.....
۱۳۶	الف- تمسک به عمومات در باب وقف.....
۱۳۸	ب- تفاوت بین وقف نقود با سایر اعیان.....
۱۴۴	ج- صحت وقف پول با توجه به ماهیت مثلی پول.....
۱۴۹	د- بنای عقلاء.....
۱۵۳	و- تصحیح وقف پول به عنوان یک عقد جدید.....
۱۵۷	فصل سوم: امکان سنجی وقف سهام و سهم الشرکه.....
۱۶۰	مبحث اول: شناسایی سهام شرکت‌ها.....
۱۶۰	گفتار اول: تعریف سهم.....
۱۶۲	گفتار دوم: ماهیت سهم.....

الف- نظریه‌ی طلب بودن.....	۱۶۳
ب- نظریه‌ی تفصیل بین انواع سهام.....	۱۶۴
ج- نظریه‌ی حق خاص بودن.....	۱۶۶
د- سهم به عنوان یک مال مستقل.....	۱۶۷
مبحث دوم: ادله‌ی موافقان و مخالفان وقف سهام.....	۱۷۲
گفتار اول: ادله‌ی مخالفان وقف سهام.....	۱۷۲
الف- فقدان شرط عین بودن.....	۱۷۲
ب- فقدان شرط بقاء در برابر انتفاع.....	۱۷۹
گفتار دوم: ادله‌ی موافقان وقف سهام.....	۱۸۳
الف- ملازمه‌ی بین بیع سهام و وقف سهام.....	۱۸۳
ب- منطقه‌ی الفراغ.....	۱۹۲
ج- عرف.....	۱۹۳
د- امضایی بودن و گستردگی دایره‌ی شمول وقف.....	۱۹۵
و- تصحیح وقف سهام به عنوان یک عقد جدید.....	۱۹۷
مبحث سوم: بررسی وقف سهام الشرکه و تطبیق وقف سهام و سهم الشرکه با انتقال	
سهام و سهم الشرکه.....	۲۰۱
گفتار اول: بررسی وقف سهام الشرکه.....	۲۰۱
الف- مفهوم و ماهیت سهم الشرکه.....	۲۰۱
ب- امکان سنجی وقف سهام الشرکه.....	۲۰۲
گفتار دوم: تطبیق وقف سهام و سهم الشرکه با انتقال سهام و سهم الشرکه.....	۲۰۳
الف- محدودیت وقف سهام با تطبیق وقف سهام بر انتقال سهام.....	۲۰۶
ب- محدودیت‌های وقف سهام الشرکه با تطبیق وقف سهام الشرکه بر انتقال سهم	
الشرکه.....	۲۱۳
نتیجه گیری و پیشنهادات.....	۲۲۱
منابع و مأخذ.....	۲۲۷

دیباجه

به نام آنکه جان را فکرت آموخت

نخستین آشنایی من با واژه «وقف» در دوره طفولیت و هنگام روخوانی قرآن کریم بود. در مدرسه ابتدایی در چهارم آموزگاری داشتیم که با شور و شوق و وسواس فراوان به ما قرآن می‌آموخت و در این آموزش بر اهمیت «وقف» و حبس و نفس تازه کرده در هنگام قرائت قرآن تأکید می‌ورزید. بعدها دانستم که در برخی آثار، شناسایی محل وقف یکی از دو رکن ترتیل است و برخی از علمای قرائت بر این باورند که «من لم يعرف الوقف لم يعرف القرآن». بگذریم و همین جا برای آن‌ها که حق تعلیم بر گردن ما دارند آموزش و رحمت واسعه الهی طلب کنیم.

در علم حقوق نیز اصطلاح وقف از معنای لفظی آن فاصله چندانی نگرفته و طبق ماده ۵۵ قانون مدنی ایران «وقف عبارتست از این که عین مالی حبس و منافع آن تسبیل شود». فقه‌های امامیه نیز وقف را به «تحبیس العین و تسبیل و یا اطلاق المنفعه» تعریف کرده‌اند.

در تاریخ تمدن ما وقف سابقه ای دیرین دارد و به عنوان سنتی حسنه مورد سفارش و توصیه اسلام قرار گرفته است. با این وجود بسیاری از زوایای وقف از دیدگاه پژوهندگان و سیاست‌گذاران اجرایی مغفول مانده و ظرفیت‌های بالقوه این نهاد برجسته حقوقی - اقتصادی هنوز کاملاً به فعلیت در نیامده و خود را با نیازهای جامعه متحول امروزی تطبیق نداده است.

موضوع «وقف اموال اعتباری» که محور اصلی بحث در کتاب حاضر قرار گرفته است، یکی از وجوهی است که برای همگام سازی نهاد وقف با تحولات اقتصادی و شرایط زمان و مکان باید مورد بازنگری قرار گیرد تا بتواند جایگاه و نقش واقعی وقف را در ساختار نظام اقتصادی کنونی تعریف و تسجیل نماید. امروزه پر واضح است که تحدید دامنه «عین» مذکور در ماده ۵۵ قانون مدنی صرفاً به کالای مادی و محسوس و به عبارت دیگر انحصار اموال قابل وقف به خانه و زمین و اموال غیر منقول طیف گسترده‌ای

از اموال را از شمول دارایی های وقف پذیر و شمار کثیری از مردم نیکوکار را از دایره واقفین خارج می‌سازد و این در حالی است که قابل وقف دانستن اموال اعتباری چون سهام شرکت ها و حقوق معنوی باب سرمایه گذاری دارای نقدی را در چارچوب نهاد وقف برای مصرف منافع و عواید حاصله از آن در امور خیریه و رفع نیاز اقشار کم درآمد و به اصطلاح امروزی آسیب پذیر به ویژه در شرایط اقتصادی کنونی باز می‌نماید و این یقیناً با هدف غایی و مقصود نهایی شارع از جعل این نهاد حقوقی سازگارتر خواهد بود.

کتاب حاضر نقطه نظرات بدیعی را در خصوص نهاد حقوقی وقف در ایران ارایه می‌دهد و از این حیث واجد اطلاعاتی است که نه فقط برای حقوقدانان بلکه برای سایر افراد نیز می‌تواند مفید فایده باشد بخش عمده تلاش نویسندگان محترم کتاب به تبیین مسایل پیچیده و مهمی معطوف گردیده که در حوزه تحولات نهاد وقف و سازگاری آن با تغییرات اجتماعی و اقتصادی و پدیده های مستحدث برآمده از آن ها آشکار شده و این موضوعی است که شاید تاکنون در تحقیقات به عمل آمده در این زمینه کمتر به آن پرداخته شده باشد.

هدف اصلی نویسندگان جلب توجه قانون‌گذار ایرانی به امکان تعمیم و سرایت وقف اعیان به وقف اموال اعتباری (پول و سهام شرکت) است که برای نیل به این هدف موضوعات مهمی چون تعیین موضوع وقف و بررسی ادله آن، گسترش حوزه اموال قابل وقف، شناسایی راهکارهای وقف پول و سهام، تعیین اثر کاهش ارزش پول و سهام و یا ورشکستگی شرکت‌ها در صورت پذیرش وقف پول و سهام شرکت در این کتاب به بحث گذاشته شده است.

علاوه بر پیشنهادهای ارایه شده و علاوه بر کمک به اصلاح و شفاف سازی قوانین آتی برای توسعه مفهوم عینی و مال و تسری آن به اموال اعتباری، این کتاب می‌تواند دیدگاه های جدیدی را برای تحقیقات تکمیلی در این زمینه فراهم آورد و جایگاه خود را در میان ادبیات و مطالعات حقوقی کشورهای آسیایی و اسلامی مانند مالزی، اندونزی و ترکیه که در فاصله زمانی سال های ۲۰۱۷ و ۲۰۱۸ صاحب بیشترین انتشارات در حوزه حقوق وقف بوده اند، تثبیت و باز نماید.

ضمن تقدیر از تلاش های نویسندگان ارجمند در تألیف این اثر ارزنده مزید توفیقات ایشان را از درگاه ایزد متعال خواستارم.

گودرز افتخار چهارمی

تهران - شهریور ۱۴۰۰